

Nathalie Clayer, *Arnavut Milliyetçiliğinin Kökenleri: Avrupa'da Çoğunluğu Müslüman Bir Ulusun Doğuşu*, çev. Ali Berktaş, İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, İstanbul 2013, VII+611 sayfa, ISBN: 978-605-399-283-7

Bülent AKYAY*

Ulus devletlerin şekillendiği 19. yüzyılda Arnavut milliyetçiliği evvelâ İtalya, Yunanistan, Romanya ve Osmanlı ülkesinin diğer yerlerindeki diasporalar ile Güney Arnavutluk'ta başlayarak gelişmiştir. Bununla birlikte Arnavut milliyetçiliği diğer Balkan milliyetçiliklerinden farklı hususiyetlere sahiptir ki bunların başında Arnavutların farklı din ve mezheplere sahip olması, Müslüman Arnavut nüfusun büyüklüğü ve Arnavutları himaye eden bir dış gücün bulunmaması gelmektedir. Diğer bir önemli hususiyet de Müslüman Arnavutların Osmanlı Devleti'ne sadakatlerinin güçlü olmasıdır.

Bu kitabında Nathalie Clayer, multi-disipliner bir yaklaşımla Arnavut milliyetçiliğini Avrupa, Balkanlar ve Osmanlı İmparatorluğu çerçevesinde ele alarak Arnavut kimliğinin inşa edilme sürecini 19. yüzyılda Osmanlı ülkesinde yaşanan siyasî ve sosyal dönüşümlerle beraber incelemektedir. Yazar, Arnavut millî kimliğinin inşasının nasıl şekillendiğini, bu kimliğin önceden mevcut olan dinî kimlik gibi kolektif kimliklerle nasıl kaynaştığını ve hangi karmaşık süreçler sonucu meydana geldiğini, ilk milliyetçi saikleri

* Yrd. Doç. Dr., Trakya Üniversitesi, Balkan Araştırma Enstitüsü, Balkan Tarihi Anabilim Dalı, EDİRNE, E-mektup: b.akyay@gmail.com.

ve bunlar etrafında oluşan milliyetçi Arnavut matbuatının önemini ve kilit rolünü araştırmıştır.

Eserin yazarı Nathalie Clayer, Paris'te L'École des Hautes Études en Sciences Sociales'de (EHESS) öğretim üyesidir ve Fransız Millî Bilimsel Araştırma Merkezi (CNRS) Türk, Osmanlı, Balkan ve Orta Asya Çalışmaları Merkezi'nde (CETOBaC) görev yapmaktadır. Uzmanlık alanı Balkanlar, Arnavutlar, özellikle de Arnavutlarda din ve milliyetçilik üzerinedir.

Dört kısım olarak tasarlanan kitabın önsöz mahiyetindeki Giriş'inin (ss. 1-10) ardından "19. Yüzyıldan 20. Yüzyıla Geçilirken Toplum, Kimlik Tanımlama Sistemleri ve Dayanışma Ağları" adlı birinci kısmı (ss. 13-112) yer almaktadır. Bu kısım üç alt bölümde ele alınmaktadır. "Kimlik Tanımlama Mekanizmalarının Çoğulluğu ve Akışkanlığı" başlıklı 1. Bölümde etnik-dilsel kimlik, aileye, soya ve klana dayalı kimlikler, köy dayanışmaları ve bölgesel kimlikler, sosyal-meslekî kimlik tanımları üzerinde durulmuştur. "Dinsel Kimlikler" adlı 2. Bölümde Müslüman kimliği, Hristiyan Ortodoks ve Katolik cemaatler ile diğer küçük dinî gruplar ele alınmıştır. Bu kısmın son bölümü olan ve "Farklı Bölgesel Manzaralar" başlığını taşıyan 3. Bölümünde ise Arnavutların yaşadığı İşkodra Sancağı, Kosova Vilayeti, Debre Sancağı, Orta Arnavutluk, Yanya Vilayeti, Görice, Manastır ve Serfice Sancakları ile Arnavut Diasporası betimlenmiştir.

İkinci Kısım "Kırım Harbi'nden Türk-Yunan Harbi'ne (1856-1896) Arnavutçuluğun Gelişmesi" (ss. 115-256) başlığını taşımaktadır ve üç bölüme sahiptir. "Başlangıç" adlı 4. Bölümde Batı Arnavutbiliminin başlangıcı ve etkileri, kökenlerini arayan İtalya Arnavutları, yerel dilin öne çıkarılmasına hizmet eden Protestanlar, Balkan uluslarının bağımsızlıkları karşısında Arnavutların durumu ve tepkileri ile Arnavutçu ağın oluşumuna değinilmiştir. "1856-1876: Bir Arnavutçu Ağın Ortaya Çıkışı" başlıklı 5. Bölümde ele alınan 20 yıllık süre zarfında Hellenizm dâhilindeki Arnavutçu hareketin durumu, İtalyan millî birliği ile Balkanlarda bağımsızlık hareketleri arasında Arbereşlerin vaziyeti, Bible Society ve Konstantin Kristofrodhi tarafından Arnavutça'nın edebî hale getirilmesi, Tanzimat dönemindeki Osmanlı reformları ve bu reformların Arnavutluk üzerindeki etkileri, Osmanlı ülkesinde Arnavutça için bir alfabenin belirlenememesi ve Arnavutçu bir ağın meydana gelme süreci incelenmiştir. Bu kısmın son bölümü olan "1876-1896: Arnavutçu Ağından Okuyucu Ağlarına" adlı 6.

Bölümde ise müteakip 20 yıllık dönem içerisinde 1876 Doğu Krizi ile birlikte Arnavutçuluğun siyasileşmesi, II. Abdülhamid'in Arnavutlara yönelik izlediği politika, Şemseddin Sami ve Müslüman bir Arnavutçu hareketin ortaya çıkışı, Arnavutçuluk ve Katolik partikülarizmi ilişkisi, Arnavutçuluk ile Hellenizm ve Rumencilik-Ulahçılık ilişkisi, Romanya'da ortaya çıkan Arnavutçu akımlar, Korça bölgesine ait Arnavut diasporası, Protestanlar ve açılan ilk Arnavut okulları, Arnavutçu ağdan okuyucu çevrelerine yayılmalar ile hâkim Arnavutçu bir söylemin inşa edilmesi konuları üzerinde durulmuştur.

Üçüncü Kısım “Dönüşüm ve Kriz İçindeki Bir İmparatorlukta Arnavutçuluk” (ss. 259-413) başlıklıdır ve iki bölümdür. “Abdülhamid Döneminde Osmanlı Toplumunda Görülen Gelişmeler ve Ulusal İnşa Süreçleri” adını taşıyan 7. Bölümde merkezî varlığını daha çok hissettirmekle beraber ağırlığı bölgeden bölgeye değişen Osmanlı Devleti'nin durumu, Yerel seçkinler ile yeni ortaya çıkan orta sınıfla beraber toplumsal ilişkilerde yaşanan değişimler, Konsolosluk ağları gibi taşrada ortaya çıkan yeni ağ yapılanmaları, Abdülhamid istibdadına karşı muhalefetin artışı, yaşanan göç hareketi ve bunun etkileri gibi mevzular irdelenmiştir. “Matbuat Üretimi: Arnavutçulardaki ve Bir Ulusa İlişkin İmgelerdeki Buluşma ve Ayrışma Noktaları”nı ele alan 8. Bölümde ise parçalanmış Arnavutçu ağında yaşanan işbirlikleri ve ihtilafı konular, bir ulus inşa etmenin araçları olarak kitaplar ve gazeteler, gayri Türk bir Avrupalı Müslüman kimliğinin inşa edilmesi, gayri Türk, Avrupalı ve yenilikçi bir İslâm anlayışı olarak Arnavutluk'taki Bektaşilik, Yunanlılık ve Arnavutluk noktasında yapılan Ortodoksluk tercihi, bölgede etkili ve nüfuzlu bir azınlık oluşturan Protestanların sergilediği Arnavutçuluk ile Katoliklik, bölgecilik ve Slav karşıtlığının ortaya çıkışı arasında Arnavutçu hareketin vaziyeti araştırılmıştır.

Dördüncü Kısım “Sahadaki Arnavutçuluk: Okuyucu Ağlarından Taraftar Ağlarına” (ss. 417-550) başlığını taşımaktadır ve bu son kısım da iki bölümden oluşmaktadır. 9. Bölüm “Arnavutçuluk Yeraltında” adlıdır. Bu bölümde dinselleşme ve ortaya çıkan Arnavut dayanışma ağları, dağılık, birbirinden tecrit olmuş ve kolay zedelenen Arnavut okuyucu ağları, partizan bir seferberliğin başlangıcı olan komiteler ve çeteler, Arnavutçuluğun siyasî ve sosyal bir güç kaynağı olarak durumu ile yapılan ittifaklar ve çıkan isyanlara yer verilmiştir. Son bölüm olan “1908-1912: Çok Sayıda Arnavut Kimliği İnşası” başlıklı 10. Bölümde ise Jön Türk

ağına muhalif Arnavutçu ağ, İslâma ve Osmanlıcılığa bağlı bir Arnavutçuluğun ön plana çıkarılışı, Yunan yanlılarına karşı olan Arnavutlar, Arnavutçu örgütlenmenin mahallî iktidar ve Osmanlı siyaseti karşısındaki durumu ile Birinci Balkan Harbi ve Arnavutluk'un bağımsızlığı süreci üzerinde durulmuştur.

Sonuç'tan (ss. 551-560) sonra bir de Sonsöz (ss. 561-563) bulunmaktadır. Kitabın sonunda ise İllüstrasyonlar ve Haritalar (ss. 567-576) Kaynakça (ss. 577-595) ve Dizin (ss. 597-611) yer almaktadır.

Ülkemizde Arnavutlar ve Arnavutluk üzerine ortaya konmuş çalışmaların azlığı bilinmektedir. Bu noktada, doğal olarak, Arnavut ulus inşası süreci ile ilgili çalışmaların da az sayıda olduğu belirtilmelidir. Ele aldığımız Nathalie Clayer'in bu mühim eserinin hem bu boşluğu doldurduğuna hem de Ali Berktaş tarafından Türkçeye kazandırılmasıyla Arnavutluk ve Arnavutlarla ilgili Türkçe tarih literatürüne de büyük ve önemli bir katkı sağladığına şüphe yoktur.